

ZNAČAJ JADRANSKOG VOJIŠTA I ULOGA RM U OPŠTENARODNOM ODBRAMBENOM RATU

U razgovorima koje je organizovala Redakcija „Vojno delo” na opštu temu o opštenarodnom odbrambenom ratu i ulozi vidova i rodova (prilozi objavljeni u VD 5/69) pokrenuta su, direktno ili indirektno, i mnoga pitanja o ulozi RM, o kojima će biti potrebno dalje razvijati vojnopomorsku teoretsku misao. Priloge objavljene na ovu temu, kao i one ranije na temu razrade naše koncepcije, smatram da treba shvatiti kao konkretnije otvaranje određenih aktuelnih pitanja, kao izvesnu bazu i podstrek za dalje napore svih onih koji osjećaju da mogu da daju svoj, makar i skroman, prilog da se pokrenuta pitanja svestranije osvijetle kako bi se došlo do sveobuhvatnijih saznanja i stavova.

Razlog za ovu raspravu je, pored rečenog, i to što su organizatori razgovora postavljali i takva pitanja o RM u kojima su djelimično sadržana i određena mišljenja i tražena potvrda za njih, a koja nisu samo ili prvenstveno njihova. Pri tome su korišćeni i neki stavovi iz jedne ranije objavljene rasprave u „Vojnom delu” na temu o RM,¹ tako što su istrgnuti iz cjeline konteksta i kao takvi ne odražavaju njen pravi smisao, već mogu da navedu i na drukčiji i neadekvatan tretman — što je donekle i bio slučaj u ovom razgovoru. Ovom prilikom je potrebno nešto argumentovanije objasniti neke stavove koji, zbog opšteg karaktera i cilja, kao i organiziranog prostora, nisu šire razrađivani u navedenom radu. Dalje, smatram da osvjetljavanje nekih važnijih pitanja (oko kojih je počela rasprava) iz više raznih uglova jedino može dovesti i do kompletnijih i realnih saznanja i odgovora.

O ZNAČAJU JADRANSKOG POMORSKOG VOJIŠTA

Ocjena značaja jadranskog pomorskog vojišta je, smatram, fundamentalno pitanje od kojeg treba i da počinju razmatranja o ulozi RM u odbrani zemlje. Ovo zaslužuje mnogo širu i svestra-

¹ D. Miljanić: „Mogućnost i značaj aktivnih dejstava malih RM” — VD 3/69.

niju analizu nego što se može učiniti u ovakvoj raspravi. Jedno je izvjesno da od te procjene i karaktera krajnjeg odgovara zavisi i odgovor kakva nam treba RM, razumije se, dovodeći to u sklad sa materijalnim resursima i proporcijama koje zemlja u datom periodu izgradnje oružanih snaga može izdvojiti za narodnu odbranu. Međutim, procjena i adekvatno vrednovanje pojedinih dijelova nacionalnog ratišta utiču i na prilaz pri određivanju mogućih proporcija za pojedine komponente oružanih snaga i drugih faktora odbrambene moći zemlje.²

Za ocjenu značaja RM nužna je, dakle, prije svega ocjena značaja mora i pomorskog vojišta i vojnopomorskog položaja naše zemlje u mogućim ratnim situacijama, iz čega se tek mogu izvoditi zaključci da li postoji neka „nova“, ili uopšte neka situacija koja umanjuje ili potencira značaj RM. Dalji tok je procjena da li neki drugi oblik oružane sile može biti racionalniji i efikasniji za dejstva u odbrani zemlje na tom vojišnom prostoru.

Iako su neke istine već odranije poznate i utvrđene, u određenim prilikama, kada se dovode i stoje u logičnoj vezi sa utvrđivanjem drugih, nužno ih je ponoviti kao polaznu bazu za raspravu. Zato mislim da je u ovakvim raspravama, u mjeri koliko je to moguće reći, nužno poći od nekih činjenica i ocjena koje su evidentne ili do kojih se došlo.

Jugoslavija je primorska, pomorska i mediteranska zemlja, sa svim prednostima i delikatnostima koje joj taj položaj pruža u miru i koje mogu nastati u eventualnom ratu. Taj pomorski faktor ima vrlo određenu strategijsku težinu. Oba prošla rata i poslijeratna informbirovska blokada Jugoslavije su pokazali ubjedljivo da ta težina nije bila mala. Međusobna zavisnost i uticaj mediteranskog i jugoslovenskog nacionalnog ratišta došli su do punog izražaja u oba prošla rata³, a sadašnja i dogledno saglediva konstelacija snaga na ovom prostoru i naš vojnopolitički položaj još više ukazuju na tu povezanost i zavisnost, bez obzira na teoretski moguće različite potencijalne ratne situacije.

Geostrategijski položaj jadranskog vojišnog prostora u odnosu na Evropu i Mediteran, privredni i ljudski potencijali na

² Na str. 73 VD 5/69. ovo je pitanje postavljeno (drug Smoljenović) u obrnutom i nešto drukčijem vidu: „Da li naša mornarica u *novoj* strategijskoj situaciji dobija ili gubi na svom značaju”? Postavljeno u ovom periodu i u ovom kontekstu, ovo pitanje može da navodi na to da postoje i određena mišljenja sa tezom da u nekoj, za nas *novoj* strategijskoj situaciji jadransko pomorsko vojište i savremena RM, možda, mogu biti od manjeg i sporednijeg značaja nego što se to mislilo kada smo pristupali modernizaciji OS, uključujući i RM. Zbog toga smatram da se na ovo pitanje od principijelnog značaja treba osvrnuti na ovaj način.

³ Povlačenje srpske vojske preko mora, njena regeneracija i obuka u Mediteranu, manevar za otvaranje solunskog fronta i njegovo pothranjivanje preko mora (1. svjetski rat). Povezivanje sa saveznicima, snabdijevanje i evakuacija preko Jadrana, dovlačenje ratne opreme i dijelova OS, vojnopolitičko rukovođenje i rješavanje krupnih pitanja naše revolucije sa o. Visa u jednom periodu, uloga pomorske komponente u završnim operacijama za oslobođenje Istre i Trsta (2. svjetski rat). Sve veći značaj sveukupne pomorske privrede i veze sa svijetom preko mora za dalji razvoj Jugoslavije, itd.

ovom dijelu jugoslovenskog ratišta, odnos toga prostora prema potencijalno mogućim saveznicima i protivnicima, u svakoj doglednoj situaciji koja može nastati u Evropi i u Mediteranu, opredjeluju krupan značaj ovog vojišta u odbrani naše zemlje u cjelini, a time i njegov značaj kao strategijskog, odnosno pojedinih dijelova operativnog, cilja važnog za svakog potencijalnog protivnika.⁴ U vezi sa ovim smatram da bi bilo pogrešno procjenu jadranskog pomorskog vojišta svesti na jednu, makar, u cjelini uzeto i najtežu moguću, potencijalnu ratnu situaciju za našu zemlju. Naime, zbog geostrategijskog i vojnopolitičkog položaja, naša zemlja mora da izgrađuje takve oružane snage i sistem odbrane u cjelini koji će odgovarati za sve situacije, sa težnjom da najbolje odgovore najvjerovatnijim. To se u cjelini, razumije se, odnosi i na odbranu i na jadranskom vojištu. Sa stanovišta vojnopomorskog strategijskog položaja naše zemlje i dugoročnog značaja toga faktora čini mi se da bi bila previše uprošćena (nedijalektička) teza koja govori da uspješna rješenja za neku, u cjelini gledano, najtežu ratnu situaciju omogućavaju i najbolja rješenja i za sve druge.

Trebalo bi se spremati da se iskoriste mogućnosti vođenja aktivne borbe (što je kao načelo težnja svake pomorske zemlje) ne samo za svoje teritorijalno more nego i na otvorenom moru, sa ciljem da se ono koristi i kao operacijski i kao manevarski prostor i za pomorski saobraćaj, odnosno da se sve to ako ne onemogućiti a ono znatno oteža i ospori protivniku. Samo jedna kompletna procjena konkretnih ratnih situacija mogla bi ukazati sa koga aspekta (operativnog ili ostalih) jadransko vojište može biti, u određenoj ratnoj situaciji, važnije za vođenje rata u cjelini.

Bez obzira što je vrlo vjerovatno da bi procjena mogućih vjerovatnih ratnih situacija pokazala da bi glavne mase žive sile mogućeg agresora išle na našu zemlju preko kopnenih granica, to nikako ne bi mogao biti argumenat da se uloga pomorskog vojišta, u bilo kojoj situaciji, kao i uloga RM, može svesti na neku veličinu sporednog ili drugorazrednog značaja. U svakoj situaciji značaj Jadrana imao bi strategijsku težinu sa stanovišta vođenja rata u cjelini.

Ovdje treba ukazati na neka izvanredno važna saznanja stečena na bazi mnogih historijskih iskustava. *Prvo*, more samo po sebi nije prostor koji štiti zemlju od agresora, nego obratno — otvorena granica (a ona je za Jugoslaviju 23% vazdušne granične linije) koja svakom napadaču, ako raspolaže pomorskim snagama, omogućava i olakšava manevar i izbor mjesta i vremena napada, ukoliko branilac nema i pomorske snage sa kojima agresor mora ozbiljno da računa, ne samo pri napadu na otoke i obalu nego i na otvorenom moru. Dakle, more i adekvatne pomorske udarne i manevarske i sve druge obalske snage mogu da budu velika prepreka i rizik za agresora. *Drugo*, dobro uravnotežene manevarske i obalske snage na pomorskom vojištu, u cjelini uzeto i mnogo

⁴ O ovome opširno u studiju: „Politika velikih sila u Mediteranu i položaj SFRJ”, D. Miljanić — Pomorski zbornik — Društvo za izučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije, Zadar 1969. god.

jeftinije i mnogo manje nego bilo koje druge, mogu da oslobode velike efektive KoV za druge frontove.

Radi se o tome da onaj dio pomorskih snaga (brojčano relativno mali) koji nije vezan za pojedine sektore i pravce, a koji zbog velikih manevarskih mogućnosti i udarne moći, uz solidan sistem izviđanja i oslon na obalsku odbranu, može npr., sa šireg središnjeg dijela operacijske osnovice vrlo brzo i blagovremeno da izrazi težište dejstava na bilo kom pravcu. Uz to, zbog prirode dejstava i gubitaka na moru i rizika pokreta napadačevih snaga preko mora, ove snage predstavljaju daleko veću opasnost i prepreku agresoru nego mnogo jače snage na kopnu ako bi uspio da se iskrca. Međutim, ako bi snagama KoV branili sve pravce koji sa mora vode u operativnu dubinu kontinentalnog dijela našeg ratišta, to bi značilo prikovati velike snage za pojedine pravce, a da, opet, nikada ne budu dovoljno jake na operativnom težištu agresora kojem bi u tom slučaju bila prepuštena inicijativa u izboru i vremena i pravaca.

Polazeći od ovog moglo bi se teoretski pretpostaviti i cijeniti da bi, npr. u jednoj ratnoj situaciji, naše pomorsko bojište moglo imati više značaja kao operacijski prostor i kao osnovica za manevar snagama, a time i RM da dobije veću ulogu u samostalnim dejstvima sa manevarskim udarnim snagama, kao i u posrednom i neposrednom sadejstvu, sa snagama KoV na primorskim krilima. U nekoj, pak, drugoj situaciji jadransko vojište moglo bi imati veći značaj kao strategijsko operativna dubina našem kontinentalnom ratištu, što bi za određeni period rata moglo biti presudno za jačanje i pothranjivanje otpora na njemu, pri čemu bi snage RM imale opet ne manje značajnu ulogu u odbrani te dubine i omogućavanju korišćenja pomorskih komunikacija. Može nastati situacija da svi ovi aspekti uloge jadranskog vojišta budu zastupljeni sa težištem na jedan ili drugi u raznim fazama rata. U raznim periodima NOR — poslije kapitulacije Italije do završnih operacija — svi su ovi aspekti došli do izražaja na jadranskom pomorskom vojištu, a doprinos ionako tehnički skromne mornarice, kao i prisustvo savezničkih pomorskih snaga u Jadranu i Sredozemlju, bio je od neprocjenjive koristi.

Pomorske flotne snage, koje je u stanju da u narednom periodu dalje razvija i zanavlja naša zemlja, u granicama određenih proporcija adekvatnih značaju pomorskog vojišta, po svojim taktičko—tehničkim osobinama, tako su fleksibilne da nema nijedne situacije (bez obzira koji bi operativni aspekt upotrebe tih snaga došao više do izražaja) u kojoj one ne bi mogle dati optimalni doprinos prema svojim taktičko—tehničkim karakteristikama. Te su snage jednako upotrebljive bilo u aktivnim dejstvima protiv snaga i komunikacija koje bi podržavale agresorove snage na kopnu ili ugrožavale naše obale sa otvorenog mora, bilo u odbrani naših komunikacija, u zaštiti obale i manevra naših snaga.

Drukčiji je operativni aspekt upotrebe, ali isti su ili slični taktički oblici dejstava, no, u svakom slučaju, i jedan i drugi opera-

tivni aspekt bi imao značajno mjesto u koncepciji odbrane zemlje u cjelini. Svaki protivnik bi morao da respektuje te snage, a kao što ćemo kasnije nešto konkretnije to razmatrati, njih ne bi mogle ni uspješnije, ni za zemlju jeftinije, zamijeniti ni jegne druge snage bilo kog vida oružane sile.

Potrebno je još istaći neke činjenice od opšteg značaja za poglede na izgradnju i ulogu vojnopomorskih snaga i ulogu mora uopšte. Uloga pomorskog vojišta (RM i mora) se ne može nikada vrednovati samo kroz sudare i operacije pomorskih snaga, pa preko takvih mjerila svoditi na ulogu i veličinu ovog ili onog reda u odnosu na kopnene frontove. Prošla dva svjetska rata, kao i cijelokupna istorija ratovanja, dovoljno ubedljivo ukazuju na *daleko veći značaj mora i RM, u tijesnoj povezanosti sa trgovačkom mornaricom i pomorskom privredom uopšte, sa stanovišta manevra snagama morem, dotura i evakuacije, snabdijevanja morem i preko mora, povezivanja sa potencijalnim saveznicima, oslonca kopnenim frontovima, odvracanja agresora od rizičnih poduhvata, itd.*

Vojnopomorska snaga jedne zemlje se dimenzionira i mjeri relativnim mjerilima za određeno vojište, zavisno od situacije koja proizilazi iz geografskih, političkih, ekonomskih i vojnih uslova — pojedinačno i u uzajamnoj povezanosti. Ta snaga određenoj zemlji, na određenom području služi ne samo za dejstva u ratu nego i za zaštitu i potporu ekonomskih, kulturnih, političko — diplomatskih i drugih akcija u miru i ratu. Ekonomski značaj mora, koji je u izvanrednom porastu, i potreba za zaštitom državnih interesa, koji proističu iz toga, kao i povećani rizici od lokalnih sukoba, prisiljava, manje ili više, svaku pomorsku zemlju da izgrađuje i drži respektivne pomorske snage u miru. Pri ovome treba imati u vidu da je izgradnja i realizacija flotnog programa i modernizacija pomorskih snaga, kao i vijek trajanja ovog programa, dosta dugotrajan period (10—15 ili više godina). Prema tome, taj program se mora zasnivati na dugoročnijoj političko-strategijskoj dijagnozi i predviđanju, a ne na tekućoj političkoj situaciji čije su promjene mnogo češće. Zato smatram da treba kroz ovakvu prizmu gledati i na karakter našeg vojnopomorskog prisustva na Jadranu u cjelini, na sposobnost da to prisustvo u ratu bude što duže i jače, s obzirom na geostrategijski položaj Jadrana u odnosu na Otrant i Sredozemlje i naš vojno-politički položaj. Naše prisustvo na Jadranu bi bilo od velikog značaja i sa stanovišta vremena i karaktera aktiviranja i naših potencijalnih saveznika u bilo kojoj varijanti agresije na našu zemlju (ali ovo prelazi okvir ove rasprave).

O ODNOSU OPERATIVNE I TERITORIJALNE KOMPONENTE ORUŽANE SILE NA POMORSKOM VOJIŠTU

Iako se, u principu, polazi od istih koncepcija u izgradnji i procjeni odnosa operativne i teritorijalne komponente oružane sile i na pomorskom vojištu, ipak treba sagledati i sve specifičnosti koje to vojište ima kad je riječ o snagama koje ga najefikasnije mo-

gu koristiti u odbrani zemlje. Ova također treba dovesti u vezu sa ofanzivnim karakterom naše ratne doktrine, sa stanovišta načina vođena rata, kao i mogućnostima njene primjene na pomorskom vojištu.

Usvajanjem koncepcije opštenarodnog odbrambenog rata, prema teoretskom konceptu naoružanog naroda, koja posebno dolazi do izražaja u teritorijalnoj komponenti oružane sile, ni u kom slučaju ne bi mogla doći u pitanje aktivna odbrana kao dio te koncepcije uopšte, ali na moru to znači prvenstveno dejstva van sopstvenih teritorijalnih voda. More kao prostor ne može niko trajno posjesti i neprekidno ga držati prisustvom snaga na njemu na svakom pravcu (jer je pravaca mnogo). Ono pripada svakom onoliko koliko je sposoban da bude prisutan na njemu i koliko je u stanju da ga koristi, u čemu je i specifičnost državnih granica na moru koje se u ratu mogu „pomjeriti” ili prema neprijatelju ili prema sopstvenoj obali. To je takav manevarski prostor na kome i mnogo slabiji, u ukupnom odnosu snaga, može da uspješno djeluje i veže velike snage protivnika, da mu nanosi gubitke iznenadno, tamo gdje on ne može obezbijediti povoljan odnos snaga. To omogućava savremena tehnika i karakter snaga koje mogu razvijati i manje pomorske zemlje. Zato, kada je riječ o odnosu udarnih snaga za aktivna dejstva na otvorenom moru, tj. van sopstvenih teritorijalnih voda, i snaga operativnog i teritorijalnog dijela za odbranu obale, ništa ne bi bilo lošije za koncepciju opštenarodnog odbrambenog rata nego se odreći maksimalno objektivnih mogućnosti korišćenja otvorenog morskog prostora za odbranu s mora aktivnim dejstvima, tj. ako bismo prepustili taj prostor da ga protivnik nesmetano koristi za svoje ciljeve bilo da nemamo odgovarajuće snage, bilo da ih ne koristimo dovoljno smjelo i ofanzivno. Ovo tim više što nam naša operacijska osnovica na jadranskom vojištu pruža prirodne uslove (protezanje), dubina i raspored otočnog arhipelaga, kratki operacijski pravci itd.) i mnoge prednosti, što postoje uslovi da sa te osnovice, uz njeno odgovarajuće uređenje, dugotrajnije djelujemo. Na osnovu istorijskih iskustava i savremenih proučavanja u vojnopomorskoj teoriji ratne vještine, u svijetu je prevladavalo gledište da i male RM, klasične ali savremene, geografski dobro smještene, mogu da jako otežaju ili čak da spriječe korišćenje određenog mora i najvećim silama ili da im skupo naplate to korišćenje,⁵ o čemu će biti nešto više riječi kasnije.

Prema našoj koncepciji opštenarodne odbrane i projekciji vođenja oružane borbe na kopnenim frontovima, pa analogno i na pomorskom vojišnom prostoru, ne polazi se (kao što je poznato) od toga da operativna armija može i treba da primi sav teret od-

⁵ Pored mnogih rasprava o ovim pitanjima, knjiga „The Sea in Modern Strategy” (More u savremenoj strategiji) od L. W. Martina, izdanje Instituta za strategijske studije u Londonu 1967. god., pored toga što u cjelini daje ozbiljan doprinos savremenoj ocjeni uloge mora i pomorskih snaga, u poglavlju 5 i 6 (Vođenje rata na moru i Troškovi izgradnje i pomorska ravnoteža) iznose se pogledi i argumenti i za ovaj fenomen.

brane zemlje ni u relativno kratkotrajnom ratu, tj. da klasičnim defanzivnim operacijama istroši, a u ofanzivnim brzo savlada i izbací agresora. Međutim, snage operativne armije, što znači i RM, bile bi i previše skupe ako na njih ne bi smo računali više nego samo da olakšaju mobilizaciju i privođenje oružanoj borbi osnovnih potencijala teritorijalnih snaga. Na pomorskom vojištu, međutim, te snage bi relativno sporo i samo djelimično mogle doći do izražaja ako na moru ne bi smo imali takve operativne i manevarske i obalske snage RM koje bi činile okosnicu odbrane — respektivnu za naše uslove za svakog protivnika.

Nema sumnje da iskustva i iz NOR-a na moru mogu stvaralački primijenjena u drukčijim društveno-političkim, vojnotehničkim i vojno-političkim uslovima, poslužiti i u taktičkim i u operativnim organizacijskim domenima, u iznalaženju sistema rukovođenja svim snagama u borbi na moru u svim uslovima. Ona su, u prvom redu, neiscrpno vrelo inspiracija za moralnu istrajnost i borbeno stvaralaštvo. Međutim, sve uprošćene analogije iz NOR-a mogu biti i vrlo štetne. NOR na moru je došao do punog izražaja tek kada je protivnik znatno oslabio na svim drugim vojištima, odnosno kada je okupator koji je držao taj prostor kapitulirao, a do tle je, sa stanovišta oružane borbe, u odnosu na dejstva na kopnu bio relativno malih razmjera. Nije to bio rezultat slabije spremnosti subjektivnih snaga koje su, na primjer, na dalmatinskom prostoru bile kao rijetko gdje dorasle zadatku. Problem je bio u drukčijem i mnogo složenijem odnosu žive sile i tehnike u ratu na moru, gdje su, u prvom redu, potrebni naoružani brodovi i uslovi da se popunjavaju, remontuju i održe. Hiljade otočana je, na primjer, do kapitulacije Italije otišlo da se bori u unutrašnjosti zemlje, jer na tom prostoru nije bilo moguće voditi masovniju, trajniju oružanu borbu (isključujući diverzije), niti stvoriti privremeno slobodne teritorije i akvatorije i vršiti manevar snagama, zbog nesumnjivo nesrazmjerno težih uslova izgradnje pomorske oružane sile.

Međutim, baš taj u miru dobro bojevo pripremljen, savremeniji i fleksibilniji dio pomorskih snaga naravno uz sve druge — treba da bude osnovna garancija da, na najvećem dijelu naše operacijske osnove na pomorskom vojištu, ne dozvolimo da se nađemo ni u približno istoj situaciji, koja bi zahtijevala sličnu, vrlo skupu evoluciju u eventualnom ratu, ako bi nam bio nametnut.

Svaki agresor bi protiv naše zemlje, u mogućem lokalnom ratu (koji nam izgleda više vjerovatan zbog sadašnjeg odnosa snaga i nuklearne ravnoteže velikih sila i saznanja o posljedicama nuklearnog rata), najvjerovatnije težio za nekom vrstom „blickriga”, tj. za brzom pobjedom jer mu ne bi išao u račun dugotrajan rat. Ne bi se moglo računati s nekom „eskalacijom” poput vijetnamskog tipa, jer je vijetnamski rat nastao na specifičan način; potcijenjeni su jedan pokret i unutrašnji i međunarodni politički faktori, a savim je druga svjetska konstelacija. U Evropi uopšte, a i na našem stratejskom prostoru, agresor bi, kada bi se odlučio, težio da od samog početka izvrši najjači mogući totalni napad. U takvoj situaciji, spremnost manevarskog operativnog dijela RM, da uz oslo-

nac na jaku teritorijalnu i operativnu odbranu aktivno brani vitalni deo operacijske osnovice i omogućiti korišćenje mora za snabdivanje i manevar, može biti od izvanrednog značaja za tok operacija na krilnim frontovima i rata u cjelini.

RM se nema kuda povlačiti niti može manevrisati van mora. Ona mora biti osposobljena da odmah i napada, a ne samo da odbija napade. Takođe se nema kuda povući ni ogroman privredni potencijal pomorske privrede, posebno trgovačka, ribarska, sportska i turistička flota koju čine desetine hiljada raznih plovniha objekata. Da bi se to obuhvatilo ratnom organizacijom i pripremljeno za borbu, treba dosta vremena i solidan oslonac na operativni dio RM, bez obzira na obim mirnodopskih priprema, koje imaju granice uslovljene privrednim i drugim razlozima (a zbog obima i karaktera tih potencijala to uopšte ne bi bilo moguće u potpunosti). Zato adekvatna i za uslove jadranskog vojišta jaka operativna RM, kao okosnica te odbrane, trebalo bi da onemogućiti da agresor brzo uspostavi kontrolu na pomorskom vojištu sa svim posljedicama koje bi bile vrlo drastične, s obzirom na efikasnije i snage i sredstva, drastičnije nego što bi bile, na primjer, za vrijeme okupacije u prošlom ratu. To znači — da treba izbjeći takvu evoluciju borbe za svoje more od osnovnih oblika otpora ka višim na dužu stazu, uz velike žrtve.

Čak i kada bismo mogli stvoriti naoružane flotile od malih privrednih brodova za dejstva na moru, ogromni je problem održati ih iole duže na izolovanim, makar i privremeno kontrolisanim otocima sa pribrežnim vodama, ako se ne bi oslanjale na dio operacijske osnovice pod vlastitom kontrolom, odnosno ako bi bile prepuštene udarima i inicijativi flotnih snaga protivnika. Izvanredno je složeno, odnosno najčešće nemoguće bez makar i privremenog posjedovanja odgovarajućih baza, naoružati brodove i pripremiti ih za iole složenija dejstva na moru, a posebno održavanje takvih snaga kad protivnik jednom uspostavi svoju kontrolu. Međutim, bez brodova se ne može voditi istinski rat na moru.

Teritorijalne otočne jedinice na našem arhipelagu bile bi, bez manevarskih pomorskih snaga, u sasvim drukčijem položaju nego teritorijalne jedinice na kopnu. U jednom pitanju u objavljenim razgovorima, koje se odnosi na odbranu od napada s mora, sadržana su i određena shvatanja da, na primjer, na otocima treba organizovati pomorske diverzante i jaku teritorijalnu odbranu „od hrabrih i vještih pomoraca (!) i ratnika i tako braniti svako ostrvo, jer dok se neprijatelj iskrca na ostrvo, dok ne stupi nogom na njega, ono je naše, a kada se iskrca onda mu neće mnogo pomoći brodovi”.⁶ Ovakva mišljenja, uz sve dužno poštovanje dobronamjernosti svih koji ih zastupaju, očito su odraz ili nepoznavanja, ili prenebregavanja nekih elementarnih karakteristika i specifičnosti ratovanja na pomorskom vojištu.

Značaj i uloga jedinica teritorijalne odbrane na pojedinim — posebno većim i naseljenim otocima — mogu, bez sumnje, biti

⁶ VD 5/69, str. 75 (Smoljenović).

vrlo veliki. U cjelini uzeto, sve jedinice TO na moru mogu znatno rasteretiti operativne pomorske efektivne obalske odbrane za složenije zadatke, dati veću čvrstinu i žilavost cijeloj operacijskoj osnovici RM, a time i mogućnost manevarskim snagama za uspješnija, učestalija i dugotrajnija aktivna dejstva tamo gdje je i kad je najpotrebnije; stvoriti im uslove za manje naprezanje, sigurnost baziranja, itd.

Međutim, bez ovih manevarskih pomorskih snaga svaki bi otok mogao postati pojedinačno, relativno brzo, plijen i ne mnogo velikih, ali uvijek nadmoćnih snaga koje bi protivnik mogao po svom izboru mjestu i vremena dovesti. Razdvojene i za određen prostor prikovane snage teritorijalne odbrane (kad bi bile čak i pojačane jačim operativnim snagama KoV) bez mogućnosti manevra, pojačanja i podrške s mora, nigdje ne bi mogle biti dovoljno jake, pa bi bile osuđene na počesno tučenje. To su reljefno potvrđena iskustva iz svakog dosad poznatog rata na moru, uključujući i iskustva NOR-a na moru, kako na našem primjeru poslije kapitulacije Italije, tako i još više na primjeru njemačkih snaga prilikom naših dejstava sa Visa i u završnim operacijama, mada su Nijemci branili otoke vrlo jakim snagama i utvrđenjima. S druge strane, da bi se agresor iskrcao na otoke, on mora prije svega izvojevati prevlast na moru i u vazduhu, a za to su mu potrebne mnogo veće pomorske i vazduhoplovne snage (zbog svih rizika koje takav napad nosi u savremenim uslovima).

Iz svega proizlazi da bi ideja dugoročnije pripreme za opštenarodnu odbranu od agresije na pomorskom vojištu trebalo da bude da se razvijaju sve komponente vojnopomorskih snaga: za aktivna dejstva na otvorenom moru i u obalnom području u svim uslovima. To znači izgradnja i takvih udarnih snaga koje, sa naše razuđene i uređene operacijske osnovice, sa isturenih otoka, koristeći uslove uskog vojišta i sve pravce dejstava, astronomske i meteorološke uslove i maskiranje, mogu samostalno (a kad je to moguće i u sadejstvu sa avijacijom) dejstvovati na Jadranu, po mogućnosti što dalje od sopstvenih obala. Procjene koje prelaze okvir ovih rasprava pokazuju da realan cilj tih dejstava može biti da se ne dozvoli da agresor koristi otvoreno more i ovlada njime i onim prilazima u tolikoj mjeri odakle bi mogao da preduzima uspješne napade na naš obalni pojas i po dubini teritorije u tolikoj mjeri da to čini nesmetano i bez velikog rizika (naravno ne računajući raketna dejstva s mora strategijsko-operativnog karaktera u nuklearnom ratu).

Onim dijelom operativnog sastava RM namijenjenim, po svojim karakteristikama, za odbranu teritorijalnog mora i unutrašnjih morskih voda i teritorijalnim jedinicama, treba braniti neposredno operacijsku osnovicu (stvar je posebne rasprave kako i koje sve jedinice mogu biti formirane za dejstva na otocima i u unutrašnjim vodama), sve spoljne otoke i unutrašnje vode i obalu, baze i uporišta, bazične, remontne i druge kapacitete, prolaze, utovarno-istovarne punktove, itd. To znači ne dozvoliti da ih agresor neposredno ugrožava bez suviše skupe cijene koju treba da

plati, pri čemu se teritorijalnoj PVO i protivdiverzantskoj odbrani mora posvetiti puna pažnja. Pomorske manevarske snage treba da budu što više ispružena udarna „pesnica” ove odbrane.

Održavanjem povoljnog operativnog režima snagama obalske odbrane, obalskim operativnim pomorskim snagama i teritorijalnim jedinicama, uz oslonac na manevarske udarne snage i uz njihovo učešće u situacijama kada je to potrebno (koje svojim aktivnim dejstvima i postojanjem daju najveći doprinos), trebaće svakodnevno obezbeđivati pomorski saobraćaj za potrebe stanovništva i oružanih snaga. Ukoliko se može bolje uravnotežiti odnos između borbenih snaga na moru i njihove infrastrukture, odnos snaga za odbranu s mora i iz vazduha, utoliko će efekti svih ovih snaga dolaziti do punijeg i racionalnijeg izražaja.

U slučaju da agresor uspije da na jednom dijelu primorskog obalskog prostora uspostavi svoju kontrolu, trebaće organizovati takav otpor sa teritorijalnim pomorskim i drugim snagama koje će dejstvovati na partizanski način, a sa još sačuvanim, regeneriranim ili od saveznika nabavljenim brodovima i sredstvima, sa zadržane operacijske osnovice (ili one koju ćemo osloboditi — slučaj Vis, Ist, Lastovo u prošlom ratu), podržavati tu borbu. Ta se podrška može vršiti prodiranjem u akvatoriju pod pretežno neprijateljskom kontrolom, dejstvima i snabdijevanjem, evakuacijom ranjenika i dobara, omogućavanjem manevra snagama, pomoći u znavljanju snaga, prebacivanjem sa otoka na otok itd. Opšti cilj bi bio da se onemogućí neprijatelju sigurna kontrola na osvojenom dijelu obale i ne dozvole da mu naši, u prvom redu plovni i drugi potencijali posluže za vođenje rata.

Zbog svega toga i na moru, koje je specifična granica zemlje, prvi borbeni ešelon operativnih snaga mora biti spreman da spriječi iznenađenje, da zaštiti i olakša aktiviranje operativne i teritorijalne komponente obalske odbrane i korišćenje svih kapaciteta i potencijala za borbu, a zatim da dejstvuje i podrži produženje borbe i onemogućí agresoru da potpuno, uopšte ili bar brzo, uspostavi kontrolu na tom značajnom prostoru, na tolikoj dugoj granici naše zemlje i da nas odsiječe od svijeta.

Specifičnost RM je u tome što je gotovo svuda u svijetu (ukoliko se radi o razvijenim RM) vid oružanih snaga, čiji je mironodopski ešelon potpuno spreman i gotovo jednak ratnim operativnim efektivima. To proizlazi iz karaktera vojišta na kojem se može vrlo brzo intervenisati — što je od posebnog značaja s obzirom na savremene doktrine brzih pomorskih intervencija i lokalnih ratova — kao i zbog složenosti izgradnje i uigravanja kompleksnih tehničkih sistema ljudi i naoružanja, čak i za savremene male brodove. Otuda nužnost potpune uvježbanosti i funkcionalnog sjedinjavanja žive sile i tehnike u tim sistemima kroz obuku u miru da bi mogli u najkraćem roku stupiti u akciju u ratu. Takođe u miru mora biti solidno pripremljena i operacijska osnovica RM i okosnica snaga obalske odbrane, posebno sistema osmatranja, zatim dio uvježbanih snaga za manevar i odbranu isturenih otoka, za desantna dejstva, itd.

Teritorijalne jedinice (i čitav ostali sistem učešća naoružanog naroda u ratu) treba da budu ono masovno tkivo koje svuda popunjava tu okosnicu na operacijskoj osnovici, da nigdje ne ostane praznog ni taktičkog prostora, da bude čvrst oslonac njenim „mišicama” — pomorskim manevarskim snagama, ali ih u njihovim zadacima ne mogu zamijeniti. Dakle, teza iz citiranih mišljenja da se otoci brane samo na otocima, što bi analogno tome proizašlo — i obala na obalnom rubu, nije prihvatljiva ni za jednu koncepciju ni za jednu zemlju i RM koja ima more i mogućnost da izradi, ako ne ravne, a ono respektivne snage (prema potencijalnom agresoru), koja ima mogućnosti da koristi prednosti aktivne odbrane na pomorskom vojištu i sve prednosti koje joj pruža more. Oni koji zastupaju takvu tezu o odbrani otoka i obale samo na otocima i obali nisu samo u zabludi u tome ako misle da bi takva odbrana bila bolja, nego i u tome ako misle da bi bila i jeftinija. Naprotiv, istorija je pokazala bezbroj puta da je za stranu koja je bila prisiljena samo na takvu odbranu od napada sa mora bez pomorskih manevarskih snaga to uvijek bila najskuplje plaćena odbrana i u krvi i materijalu.

Navedena mišljenja, kao i neka pitanja, na primjer ona u šta je korisnije trošiti raspoložive resurse — u savremena skupa ili jednostavnija i masovnija ubojna sredstva — bilo da se radi za rat na moru ili u bilo kom prostoru, stvaraju, čini mi se, na određeni način vještačku dilemu isključivanja jednih sredstava drugima, jednih snaga drugima ili dilemu da li sve snage — po mjeri mogućnosti — opreмати savremenom tehnikom. U našoj koncepciji odbrane te dileme, u stvari, mislim, uopšte nema, pa ne ni na pomorskom vojištu. Solidna procjena potreba i mogućnosti, adekvatno određivanje zadataka i uloge pojedinim snagama, isključiće i izvjesne dileme kojih još ima oko osnovnih proporcija.

O OFANZIVNOSTI, NAČINU DEJSTVA I TEHNIČKOM ODNOSU I PROFILU SNAGA

U objavljenim razgovorima, u obliku polemičkih pitanja, citirani su i neki stavovi određenih kadrova RM koji se zalažu za aktivnu ofanzivnu komponentu i za to adekvatne snage RM, pa i „da profil naše RM stalno održava odgovarajući tehnički nivo prema potencijalnom protivniku”.⁷ Očigledno da je, zbog jednog broja či-

⁷ VD 5/69. — str. 76/66 (Vučinić). Citirani su stavovi iz navedenog članka „Mogućnosti i značaj aktivnih dejstava malih RM”. Razmatranja iznesena u tom članku nisu svakako samo plod mašte autora ili pojedinaca, nego rezultat razvoja vojnopomorskih tehničkih dostignuća i vojnopomorske misli kod nas i uopšte — nastale na realnoj bazi — što se može ocijeniti kad se pročita rasprava u cjelini. Nije zastupana ofanzivnost po svaku cijenu, nego su argumentovano razmatrane realne mogućnosti koje se pružaju i relativno malim RM o kojima je bila riječ uopšte, a u kom se kontekstu može, za određene uslove, odnositi i na našu RM. Isto tako, nije bukvalno zastupana teza ravnoteže snaga.

talaca, potrebno o ovome reći još nešto konkretnije. Sasvim je razumljivo da treba odbaciti shvatanja (ako takva shvatanja u RM još ozbiljno i postoje) o izgradnji i pripremi RM za bitku, u klasičnom smislu, u kojoj se na otvorenom moru sa tehnički mnogo jačim protivnikom, želi postići brza pobjeda kao što su bile odbacene i nerealne želje o nekom megalomanskom, a da se ne govori o nekadašnjem utopijskom i vanjadranskom flotnom programu. Naše realne mogućnosti i cijene koštanja vojnopomorske tehnike sasvim su poznate. Na primjer, danas samo elektronska oprema savremenog razarača košta više nego kompletan brod te vrste u 2. svjetskom ratu. Međutim, treba razmatrati i teoretski dokazati realne oblike ratovanja na otvorenom moru u jadranskim relacijama jer to omogućavaju savremeni, relativno ne mnogo skupi brodovi, sa savremenim naoružanjem, sa usavršenim klasičnim razornim eksplozivima, u takvoj mjeri da se i sa relativno malim snagama mogu postizati krupniji rezultati.

Jedna od izrazitih specifičnosti — moglo bi se reći fenomena — borbenih dejstava na moru jeste ta što se, npr. i sa malim snagama, utroškom malo ubojnih sredstava klasičnog karaktera, mogu nanijeti protivniku neuporedivo krupniji gubici. Ako bi to htjeli ilustrovati povlačenjem nekakve paralele na dejstvima na kopnu, onda bi se moglo reći da jedinica, na primjer ranga voda ili čete može u izuzetno kratkom roku da uništi jedinicu ranga puka ili divizije (sa nekoliko torpeda, raketa, mina). Nekoliko takvih udara, prepadnog karaktera, malih po snagama i upotrijebljenim sredstvima, mogu da daju rezultate operativnog značaja. To je ono što omogućava da i male RM mogu da, ako su adekvatno tehnički opremljene i vješto upotrijebljene, pogodno razmještene, predstavljaju krupnu prepreku i tehnički daleko nadmoćnijim snagama protivnika koji bi, konkretno u Jadranu, dejstvovao protiv naše obale. O tome govore bezbrojna iskustva iz prošlih ratova, posebno iz 2. svjetskog rata. Neiskoristiti takve mogućnosti bilo bi nerazumno za bilo koju zemlju i bilo koju koncepciju vođenja rata.

Da budemo precizniji, ne radi se o tome da se relativno male pomorske zemlje mogu takmičiti sa velikim, niti da male RM mogu prihvatiti dugotrajnije i odlučujuće bitke u borbi za prevlast na otvorenom moru. Uostalom, klasične pomorske bitke su nestale još u toku 2. svjetskog rata i između velikih flota, zbog uslova vođenja rata na moru, ali doprinosi RM, i velikih i malih, u vođenju rata u cjelini nisu bili manje značajni. Međutim, biće mogućna češća manja, brza prepadna i snažna torpedna i raketna, minska i druga dejstva, bez dugotrajnijih sudara sa velikim grupacijama protivnika, koja bi, bez ijedne prave operacije, posredno ili neposredno postizala ili premašivala efekte nekadašnjih istorijskih bitaka, odnosno

budućih operacija.⁸ Ovo ne znači da treba isključiti, u određenim situacijama, mogućnost nametanja lokalne prevlasti i izvođenje specifičnih mornaričkih operacija, mjenjenih relativnim mjerilima i razmjerama lokalnih ratova i manjih RM. To mogu da čine savremene i relativno ne mnogo skupe snage, kao što su, na primjer podmornice, relativno mali savremeni ali ne nedostižno skupi površinski brodovi sa raketnim, torpednim i minskim oružjem (naročito u uslovima kad ih protivnik ne može ozbiljnije ugroziti dejstvima iz vazduha). Dakle, nije riječ o tome da male RM mogu postaviti sebi za cilj da izvode takve sudare radi izvojevanja trajne relativne prevlasti na cijelom pomorskom vojištu, nego da se ona protivniku ozbiljno osporava, a samo u nekim povoljnim situacijama nametne i vlastita prevlast u relativno ograničenim razmjerima po vremenu i prostoru. A za takve ciljeve su potrebne adekvatne snage koje su dostupne, jer su dovoljne i drukčije i mnogo manje nego one koje može imati protivnik, koji ima krupnije i agresivnije ciljeve.

U ovom smislu treba shvatiti i opravdanu i realnu težnju svih savremenijih i manjih RM (pa i najvećeg dijela kadrova i naše RM) da se profil svoje RM održava tako da može i ofanzivno dejstvovati protiv potencijalnog protivnika. To znači da se, bez obzira na veličinu snaga potencijalnog protivnika, raspolaže takvim snagama i sredstvima kojima mu se može ozbiljnije osporavati prevlast na moru i koje on mora ozbiljno respektovati. Nije riječ o tome da bukvalno prema razaraču, krstarici itd. treba graditi adekvatan razarač, krstaricu itd., tj. da se klasičnom formulom 1:1 održava ravnoteža pomorske sile, jer je ta formula davno napuštena i kod velikih RM. Riječ je o tome da se, višestruko jeftinijim ali tehnički ipak adekvatnim savremenim i efikasnim sredstvima, mogu nanositi gubici bilo kakvim snagama protivnika (što je i na konkretnom pretpostavljenom primjeru u raspravi iz koje su uzeti citati proračunom i dosta argumentovano pokazano). Sve zavisi kakav je cilj koji se želi postići. Već je odavno istorijski potvrđeno da su, na primjer, s pojavom torpeda, mina i podmornica i drugih malih nosača ovih sredstava, ugroženi boravak i dejstva velikih brodova, posebno u relativno uskim morima. Onaj ko nije imao krupne ekonomske i vojnopolitičke prekomorske ciljeve nije morao da gradi ni krupne snage da bi se borio za određenu prevlast na određenom, relativno ograničenom pomorskom vojištu, odnosno da bi ozbiljno osporio tu prevlast jačem protivniku.

Međutim, ipak treba pratiti i tehniku i taktiku potencijalnog protivnika na moru, predviđati stalno unaprijed razvoj za vijek trajanja jednog flotnog programa, kako bi se obezbijedila odgovarajuća

⁸ Moglo bi se navesti mnogo raznih primjera. Nijemci su npr. samo ofanzivnom upotrebom minskog oružja u 2. svetskom ratu, malim snagama ugrozili do kritične tačke pomorski saobraćaj i sposobnost V. Britanije za dalje vođenje rata. Natjerali su je da samo za PMO obalnih voda mobilise ogromnu flotu minolovaca i angažuje preko 60.000 ljudi (koliko jedna armija) u toku cijelog rata, dok su na svim frontovima oskudijevali u ljudstvu i materijalu.

tehnika koja je realno dostupna i ratna vještina upotrebe te tehnike kojom se mogu suprostavljati tom potencijalnom protivniku. Treba znati čime se može potopiti i najsavremeniji razarač, krstarica, podmornica, transportni i desantni brod, itd., koje protivnik može upotrebljavati, a to znači izgrađivati, odnosno obezbijediti takva sredstva i snage da svaki protivnik skupo plati upotrebu svoje flote protiv nas na Jadranu, utoliko skuplje ako dođe sa krupnijim i skupljim snagama, a da cijena naše odbrane od tih napada bude i prihvatljiva i najracionalnija.

Uostalom — na kraju — baš u ovom pogledu je u potpunosti u skladu sa našom opštom koncepcijom odbrane i izgradnja i onih naših flotnih snaga za odbranu i dejstva na jadranskom vojištu koje čine brze, moderne, po tonaži relativno male snage, ali velike manevarske i udarne moći. To će predstavljati do sada najadekvatniju realizaciju stavova koje je drug Tito iznio još prilikom 10-godišnjice proslave naše RM, a za čiju ćemo dalju perspektivnu realizaciju, zahvaljujući opštem razvoju naše zemlje, imati u budućnosti sve veće mogućnosti. Perspektiva sve modernije RM je pored ostalog i značajan izvor moralne snage njenog sastava.

Kap. boj. broda
Dušan MILJANIĆ